

Archeologienota Wondelgem Vrouwenstraat 81-83

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

20-11-2017

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande verkavelingsaanvraag langsheen de Vrouwenstraat te Wondelgem (prov. Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied, 14 000m² groot, bevindt zich ten westen van de Vrouwenstraat te Wondelgem, deelgemeente van Gent, en sluit in het zuiden, het westen en het oosten aan op een bestaande verkaveling/bebouwing. Ten noorden is grasland aanwezig, horend bij een landelijke woning/hoeve gelegen langsheen de Buntstraat. Op het plangebied is centraal een landhuis aanwezig, met ten noordwesten een groot L-vormig stalgebouw. In het noordoosten is een garage aanwezig. De rest van het plangebied is ingericht als tuin, met diverse grotere bomen en graspartijen. Langsheen de Vrouwenstraat zijn er 2 toegangen tot het domein: 1 zuidoostelijke toegang tot het landhuis, met een oprijlaan die in L-vorm van de straat naar het landhuis loopt, en 1 noordoostelijke toegang die van de straat naar de stallen leidt.

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig waarbij de relevante en beschikbare bronnen teruggevonden werden en geraadpleegd. Het plangebied gelegen ten westen van de dorpskern van Wondelgem is sinds de jaren 1920 bebouwd met een landhuis en bijhorende stallen, tuin en graslanden. Voordien was het minstens sinds 1777 een onbebouwd terrein, meer dan waarschijnlijk in gebruik als landbouwgrond. Behalve de huidige bebouwing hebben er geen gekende grootschalige verstoringen plaatsgevonden op het plangebied. Hoe de site er uit zag voor 1777 is niet gekend. De ruime regio van het plangebied is rijk aan archeologische sites van diverse periodes, waarbij de Kale en bijhorende zandrug een belangrijke rol spelen. Veel prospectievondsten en nederzettingssporen zijn aangetroffen op deze zandrug ten noorden van het plangebied. Ten zuiden van de Kale zijn dan weer funeraire structuren uit de late bronstijd aangesneden. Middeleeuwse sporen nabij de dorpskern wijzen op het belang van deze locatie in de ontwikkeling van de gemeente; de vele laatmiddeleeuwse en jongere walsites en kasteeltjes tonen de ouderdom en geprefereerde locatie aan van de verbinding van oost naar west doorheen Wondelgem. Het plangebied is gelegen op een vlak terrein, ten zuiden van de voormalige Kalemeersen, bestaande uit matig droge tot matig natte lemige zandgronden/lichte zandleemgronden. Dergelijke landschappelijke eigenschappen - een droger terrein nabij nattere, voedselrijke gronden bij een waterloop - zijn aantrekkelijk voor menselijke activiteiten (bewoning, ambachten, begraving) in het verleden. Deze gegevens tonen aan dat het projectgebied een bepaalde archeologische verwachting heeft. Rekening houdend met de landschappelijke ligging, de bodemkundige situatie en de historische en archeologische informatie, is de kans niet onbestaande dat er op het plangebied sporen uit de metaaltijden, Romeinse periode en/of middeleeuwen bewaard zijn. Er zijn geen specifieke aanwijzingen dat het terrein een verhoogd potentieel heeft naar steentijdsites. Behalve de huidige bebouwing hebben er geen gekende diepgaande verstoringen plaatsgevonden, waardoor kan verondersteld worden dat eventueel aanwezige archeologische sites een goede bewaring zullen hebben.

Op het terrein worden appartementen en woningen opgetrokken, gelegen in een groene omgeving. Onder de appartementen wordt een parkeergarage voorzien. Centraal wordt een wadi en een

rondgaand pad met daaronder nutsleidingen voorzien. De bestaande bebouwing blijft behouden, met uitzondering van de garage die zal afgebroken worden. Zo goed als alle bomen blijven behouden. Het landhuis en een groenzone errond, in totaal 1045m², blijft ongewijzigd en wordt uitgesloten van de verkaveling. De bestaande stallen worden omgevormd tot wooneenheden, de grondwerken die hiermee gepaard gaan zijn eerder beperkt. Samenvattend kan gesteld worden dat het grootste deel van de werken die nefast kunnen zijn voor eventueel aanwezig archeologisch erfgoed, zich situeren in het oosten (inritten, parkeerplaatsen, parkeergarage, 6 woningen), in het zuiden en zuidwesten (2 blokken van 5 woningen, tuinzone) en centraal (wadi en smalle rondgaande strook met nutsleidingen).

Het plangebied kent een bepaalde archeologische verwachting, en op basis van het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet aangetoond worden. Behalve de huidige bebouwing hebben er geen gekende diepgaande verstoringen plaatsgevonden, waardoor kan verondersteld worden dat eventueel aanwezige archeologische sites een goede bewaring zullen hebben. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren. Er moet hierbij echter rekening gehouden worden met de aard van de geplande werken: een betekenisvol archeologisch vooronderzoek dat relevante kennisvermeerdering kan genereren en waarbij ook nog ruimte mogelijk is voor uitgebreider onderzoek in de vorm van een opgraving, is enkel mogelijk in de oostelijke en zuidelijke zone van het projectgebied. Verder vooronderzoek op deze locaties zal bijdragen tot een betere algemene kennis van het archeologische verleden van de landelijke omgeving rond Wondelgem en nabij de Kalemeersen. De zone van de paardenstallen dient omwille van de beperktheid van verstoring niet verder onderzocht te worden. Hetzelfde geldt voor het centrale pad waaronder de nutsleidingen komen te liggen: hoewel de uitgravingen hiervoor dieper zullen gaan dan het archeologisch vlak, wordt er hier geen verder vooronderzoek geadviseerd gezien de beperkte breedte van de strook waarop deze uitgraving plaatsvindt, behalve op de plek waar de strook aansluit op de bouwzones in het oosten en het zuiden. Een verder vooronderzoek van deze locatie zou enkel een prospectief karakter hebben aangezien er geen ruimte is voor uitbreiding, waardoor dit meer vragen zou oproepen dan beantwoorden en geen relevante kennisvermeerdering met zich zou meebrengen. De mogelijk aanwezige archeologische sporen van landelijke bewoning, begraving of andere activiteit in het verleden kenmerken zich door hun ruimtelijk karakter en spreiding over een grotere oppervlakte. Dit aspect kan bij het onderzoek van een smalle strook van ca. 2m onmogelijk geëvalueerd worden.

Gezien de aard van de site en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk. Ook naar kosten-batenanalyses is deze onderzoeksmethode te prefereren. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden hieronder voorgesteld. Dit proefsleuvenonderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, na afbraak van garage in het noordoosten en na het rooien van de te verwijderen bomen in het zuiden en het oosten.

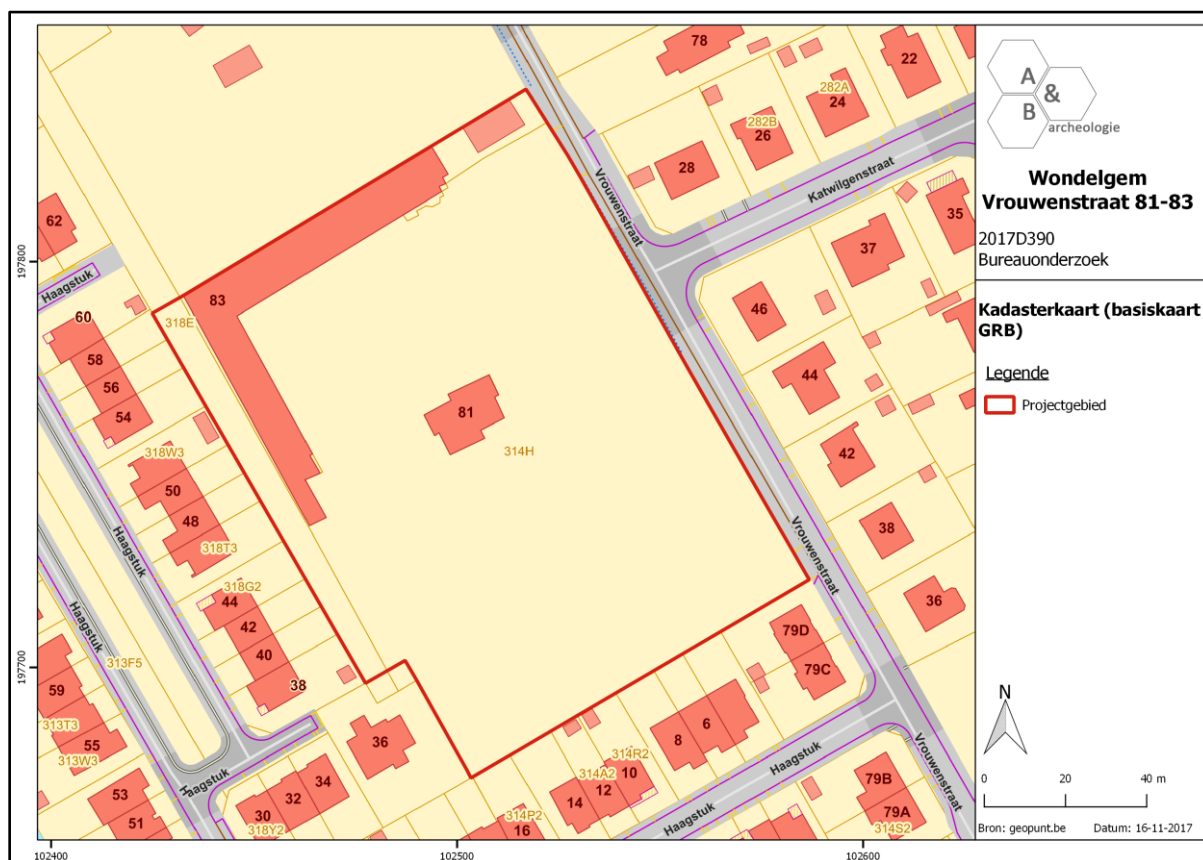
2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: Wondelgem Vrouwenstraat 81-83

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 102376 en Y: 197673; X: 102587 en Y: 197869

Kadastergegevens: Gent, afdeling 30, sectie C, percelen 314h, 314g en 318e. Perceel 314e (perceel waarop het landhuis staat) wordt niet weerhouden voor verder onderzoek.

Enkel de oostelijke en zuidelijke zone komen in aanmerking voor verder vooronderzoek. Deze zone is in geel aangeduid op figuur 2 en behelst een oppervlakte van ca. 8500m².

Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan met aanduiding van het totale projectgebied ((bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om te achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om deze site te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op figuur 2 en 3. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Om eventueel aanwezige archeologische sporen zo weinig mogelijk te beschadigen, is het van belang dat de sloop van de garage beperkt blijft tot het maaiveldniveau. Bij het rooien van de bomen dienen de stronken te blijven staan, omdat het uitgraven of uitfrezen daarvan schade kan berokkenen aan eventueel aanwezige archeologische sporen.

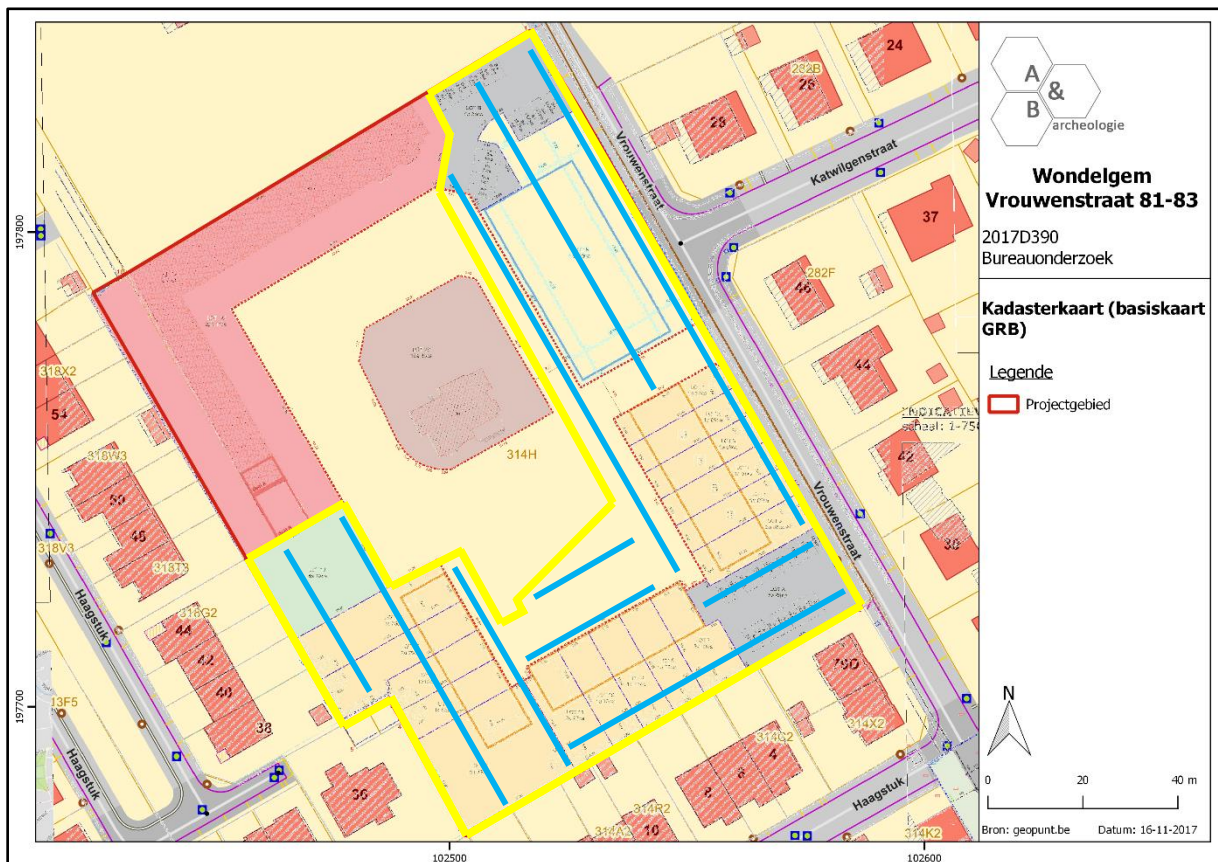
Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van parallelle proefsleuven in de oostelijke en zuidelijke deelzone. De sleuven worden zo aangelegd dat ze de funderingen van de geplande huizenblokken vermijden.

Bij de inplanting bedraagt de afstand tussen de proefsleuven minimum 12m en maximum 15m (van middenpunt tot middenpunt). Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed. De sleuven worden georiënteerd volgens de beschikbare ruimte rond de toekomstige huizenblokken. Daarnaast worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen.

Er wordt 10%, oftewel ca. 850m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 212,5m², door middel van volg-, dwarssleuven of kijkvensters. De ligging van deze bijkomende 2,5% is vrij te bepalen door de erkende archeoloog die het proefsleuvenonderzoek uitvoert. Op die manier is er een maximale info voor een minimale kost. Er wordt in totaal 1062,5m² oftewel 12,5% van het plangebied onderzocht.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. urnengraven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

Figuur 3 Indicatief sleuvenplan in het blauw, geprojecteerd op het verkavelingsplan en het kadasterplan (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).

5. Gewenste competenties

- Het team moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met minstens 100 werkdagen ervaring met onderzoek op lemige zandgronden.
- Het team moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek.
- Het team moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met ervaring met onderzoek van meerperiodesites.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.